

*Mislimo na **STARIJE!***

INFORMACIONO KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE

**PREPORUKE POLITIKE ZA
UNAPRIJEĐENJE AKTIVNOG
STARENJA I DIGITALNE
PISMENOSTI STARIJIH**

IKT-ZA STARIJE

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. ANALIZA PODATAKA PRIKUPLJENIH ANKETIRANJEM.....	6
2. KORACI KA STICANJU ZNANJA IZ OBLASTI KORIŠĆENJA ONLINE USLUGA.....	12
2.1. Zašto je e-mail adresa važna?.....	13
2.2. Online plaćanje.....	14
2.3. Servis elektroprivrede Crne Gore.....	15
2.4. Servis mobilnog operatera ONE.....	16
2.5. Servis mobilnog operatera M-tel.....	16
2.6. eZdravlje.....	17
2.7. Kupovina na internetu i bezbjednost na internetu.....	19
2.7.1. AKCENATNA BEZBIJEDNOST PRILIKOM ONLINE KUPOVINE.....	21
3. CKB GO.....	22
ZAKLJUČAK.....	23

IKT
ZA STARIJE

UVOD

Digitalizacija svih segmenata društva više nije samo predmet odluke, već i činjenica koja je važna i sa kojom se jedno društvo suočava na svakom koraku. Digitalizacija mijenja živote građana tako što mijenja način na koji rade i obavljaju svakodnevne zadatke. Digitalna transformacija je kontinuiran proces koji treba da se eksponencijalno ubrzava sa pojavom novih tehnologija koje karakteriše intenzivan i brz razvoj. Digitalne tehnologije nijesu vezane za određenu industriju ili proces, već su generalno primjenjive u privatnom i profesionalnom životu, u svim segmentima i djelatnostima društva.

U procesu pripreme Nacrta digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026. razmotren je širi strateški okvir Evropske unije koji je uzet u obzir prilikom definisanja ciljeva i akcija.

Neki od najbitnijih i najrelevantnijih dokumenata na kojima se zasniva digitalna transformacija Crne Gore su:

- Digitalna decenija Evrope: digitalni ciljevi 2030;
- Evropska strategija podataka;
- Evropska agenda vještina;
- Akcioni plan za digitalno obrazovanje;
- Evropska industrijska strategija;
- Ekonomski-investicioni plan za Zapadni Balkan;
- Akcioni plan 2021-2024. za zajedničko regionalno tržište;

Tokom pripreme Analize stanja, pregledana je i analizirana sveobuhvatna dokumentacija koja pokriva oblast digitalne transformacije. U tom smislu, dokumentacija koja je pregledana u analizi stanja i problema je obuhvatila:

Zakonodavni okvir:

- Zakon o elektronskoj upravi ("Službeni list Crne Gore", br. 72/19);
- Zakon o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu ("Službeni list Crne Gore", br. 31/17 i 72/19);
- Zakon o elektronskom dokumentu ("Službeni list Crne Gore", br. 5/08 i 40/11),
Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskom dokumentu koji je u pripremi;
- Zakon o uslugama ("Službeni list Crne Gore", br. 71/17 i 67/19);
- Zakon o informacionoj bezbjednosti ("Službeni list Crne Gore", br. 14/10, 40/16, 74/20 i 67/21);
- Zakon o slobodnom pristupu informacijama ("Službeni list Crne Gore", br. 44/12 i 30/17);
- Zakon o zaštiti ličnih podataka ("Službeni list Crne Gore", 79/08, 70/09, 44/12 i 22/17);
- Zakon u upravnom postupku ("Službeni list Crne Gore", br. 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17);

UVOD

- Zakon o elektronskim komunikacijama ("Službeni list Crne Gore", br. 40/13, 56/13, 02/17 i
- 49/19);
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti ("Službeni list Crne Gore", br. 3/16, 39/16, 2/17, 44/18, 24/19,
- 82/20 i 8/21);
- Zakon o određivanju i zaštiti kritične infrastrukture ("Službeni list Crne Gore", br. 72/19);
- Zakon o ličnoj karti ("Službeni list Crne Gore", br. 12/07, 73/10, 28/11, 50/12, 10/14 i
- 18/19).

Kada govorimo o javnim servisima u Crnoj Gori između ostalog možemo izdvojiti serise javne uprave koju čine:

- Portal E-uprave;
- Glas građana – e peticija;
- E-zdravlje;
- E-poslovanje;
- E-obrazovanje;
- E-inkluzivnost;

Kao i mnoge druge usluge kao što su bankarske usluge, online plaćanje, elektronska trgovina, booking i slično.

Moderno doba sa uređajima poput kompjutera ili pametnog telefona omogućilo je da danas od kuće, iz kafane, dok se rekreiramo, možemo da platimo račune, porez, da zakažemo pregled kod ljekara, da dobijemo elektronski recept, da provjerimo da li apoteka ima lijek, organizujemo putovanje, naručimo hranu, kućne potrepštine.

Nego, pitanje je koliko stariji ljudi uspijevaju da isprate galopirajuću digitalizaciju života?

Većina starijih ima i dalje telefon na tipke, za njih je komplikovano da koriste mobilne telefone nove generacije iz razloga da nešto ne pokvare i samim tim izazovu veliku štetu. Biti penzioner u digitalnom dobu u Crnoj Gori u kojoj se sve češće osnovne životne potrebe ispunjavaju sa par klikova na kompjuteru ili telefonu, nije nimalo lako, pogotovo za penzionere. Veliki razlog tome je, što oni još uvijek nijesu svjesni i nijesu upoznati sa novim tehnologijama koje im pružaju neograničene mogućnosti, pa samim tim i ne mogu da ovladaju vještinama.

UVOD

Ovaj projekat sprovodi NVO Multimedijal Montenegro, a finansiran je od strane Ministarstva javne uprave i digitalnog razvoja, pod nazivom IKT-za starije.

Osnovni zadatak je naučiti penzinere da koriste online servise. Zvanična stranica projekta je www.eservisi.me koji će sadržati sve bitne informacije i olakšice u korišćenju elektronskih usluga.

Penzionerima će tokom obuke biti pružena sva neophodna pomoć, od pravljenja mail adresa pa sve do konkretnih načina plaćanja računa elektronskim putem, korišćenja određenih aplikacija i slično. Prednost obuke je što će penzioneri biti pismeno uključeni i edukovani, dobiće sve potrebne informacije o pojedinim segmentima, sve će im biti predstavljeno i kroz slike korak po korak.

Iz tog razloga, cilj ovog projekta jeste da se penzioneri uključe u svijet interneta, korišćenja online servisa, i ostalih usluga što će im u mnogome olakšati svakodnevne aktivnosti, smanjiti čekanje u redovima, uštedjeti novac. Cilj je da se razbije strah kod starijih da ne mogu nešto da nauče u poznim godinama.

Ukoliko se ne bude vodilo računa o pravu starijih osoba da budu digitalno informisani, edukovani i uključeni, ova grupa može ostati bez mnogih prava koja im pripada.

IKT
ZA STARIJE

1. ANALIZA PODATAKA PRIKUPLJENIH ANKETIRANJEM

U sklopu projekta IKT za starije sačinjena je anketa koja je imala za cilj da obuhvati 50 osoba starije populacije, kako iz određenih ustanova, tako i iz institucija, čiji je cilj bio da na osnovu analize dobijenih rezultata ustanovimo koliko su penzioneri trenutno digitalno pismeni, da li se plaše interenta i pametnih uređaja i koliko su spremni da sada u poznim godinama nauče nove stvari.

Upitnik je sačinjen na tri strane od čega ukupno ima 18 pitanja, koja možete vidjeti u nastavku

1. DA LI IMATE MOBILNI TELEFON NOVE GENERACIJE?

- Da;
- Ne;

2. KOLIKO VJERUJETE ELEKTRONSKIM/ONLINE/INTERNET SERVISIMA?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

3. DA LI KORISTITE NEKI OD ELEKTRONSKIH/ONLINE/INTERNET SERVISI?

- Da;
- Ne;

4. AKO KORISTITE, KOJI SU TO ELEKTRONSKI/ONLINE/INTERNET SERVISI?

- eZdravlje;
- Servisi za online plaćanje računa;
- Online kupovina;
- Elektronsko bankarstvo
- Drugo _____

5. DA LI ZNATE DA VELIKI BROJ USLUGA MOŽETE ZAVŠITI OD KUĆE PREKO MOBILNOG TELEFONA/RAČUNARA BEZ ČEKANJA U REDU?

- Da;
- Ne;

6. DA LI BISTE ŽELJELI DA SVOJE RAČUNE PLAĆATE SA MOBILNOG TELEFONA/RAČUNARA IZ UDOBNOСТИ SVOG DOMA?

- Da;
- Ne;

7. DA LI BISTE VOLJELI DA SVOJE RECEPTE ZA LIJEKOVE REGULIŠETE PREKO TELEFONA?

- Da;
- Ne;

8. DA LI BI ŽELJELI DA SJEDITE U SVOM DOMU I NARUČUJETE I KUPUJETE PREKO INTERNETA?

- Da;
- Ne;

1. ANALIZA PODATAKA PRIKUPLJENIH ANKETIRANJEM

9. DA LI STE NEKADA KORISTILI SERVIS WEB RAČUNI POŠTA CRNE GORE, I AKO NISTE DA LI ŽELITE DA SAZNATE KAKO FUNKCIONIŠE
- Da;
 - Ne;
 - Želim da saznam;
10. DA LI STE NEKADA KORISTILI SERVIS ZA PLAĆANJE RAČUNA ZA TELEFON I AKO NISTE DA LI ŽELITE DA SAZNATE KAKO FUNKCIONIŠE?
- Da;
 - Ne;
 - Želim da saznam;
11. AKO STE KORISTILI, KOJI JE TO OD PONUĐENIH ODGOVORA?
- Telekom;
 - M-tel;
 - One;
12. DA LI STE NEKADA KORISTILI SERVIS ZA PLAĆANJE STRUJE I VODE I AKO NISTE DA LI BI ŽELJELI DA SAZNATE KAKO FUNKCIONIŠE?
- Da;
 - Ne;
 - Želim da saznam;
13. DA LI STE NEKADA KORISTILI SERVIS ZA PLAĆANJE MOBILNOG RAČUNA/INTERNETA/FIKSNE TELEFONIJE/KABLOVSKE TELEVIZIJE I AKO NISTE DA LI ŽELITE DA SAZNATE KAKO FUNKCIONIŠE?
- Da;
 - Ne;
 - Želim da saznam;
14. DA LI STE NEKADA TRGOVALI PREKO INTERNETA?
- Da;
 - Ne;
15. DA LI BISTE ŽELJELI DA SE OBUČITE ZA UPOTREBU ELEKTRONSKIH SERVISI?
- Da;
 - Ne.
16. KOJE OD ELEKTRONSKIH ONLINE SERVISI BI ŽELJELI DA NAUČITE DA KORISTITE?
- eZdravlje;
 - eUprava;
 - web Pošta;
 - Elektronsko bankarstvo;
 - Servisi za online kupovinu;
 - Servis za plaćanje računa za struju;

IKT ZA STARIJE

IKT ZA STARIJE!

- Servis za plaćanje računa za internet i kablovsku;
 - Servis za plaćanje osiguranja;
 - Servis za plaćanje telefona;
 - Neki od servisa moje banke
17. ČIJ STE KORISNIK OD PONUĐENIH BANAKA?
- Erste banka;
 - Podgorička banka;
 - Addico banka;
 - Hipotekarna banka;
 - Prva Crnogorska banka;
 - Crnogorska komercijalna banka;
 - Invest banka;
 - NLB banka;
 - Ziraat banka;
 - Adriatic bank;
18. DA LI STE KORISTILI NEKI OD ELEKTRONSKIH INTERNET ONLINE SERVISI VAŠE BANKE?
- Da;
 - Ne;

1. ANALIZA PODATAKA PRIKUPLJENIH ANKETIRANJEM

Analizom dobijenih podataka, možemo vidjeti da je generalno uključenosti penzionera u korišćenje elektronskih servisa relativno slabo. Iako neki od njih koriste pametne uređaje, u vrlo malom procentu koriste sve njegove prednosti.

Prema dobijenim podacima od ukupno 50 ispitanika, 70% koristi pametne telefone, dok 30% penzionera i dalje koristi telefon na tipke.

GRAFIK 1.

Elektronsko plaćanje, elektronska kupovina, a i generalno internet je i dalje tabu tema za penzionere. Od ukupnog broja anketiranih 26% njih je na pitanje koliko vjerujete elektronskim servisima dalo ocjenu 1, što znači da se mora radi na sticanju povjerenja kod penzionera po pitanju online servisa. Ostale rezultate možete pogledati na sljedećem grafiku.

GRAFIK 2.

1. ANALIZA PODATAKA PRIKUPLJENIH ANKETIRANJEM

U jednom od djelova smo pomenuli da od svih karakteristika koje imaju mobilni telefoni, penzioneri relativno malo mogućnosti koriste. Upravo iz tog razloga čak 78% nikada nije koristilo elektronske servise, dok 22% jeste.

GRAFIK 3.

Od 22% penzionera koji su do sada koristili elektronske servise, 18% odgovora se odnosilo na eZdravlje, 18% na online kupovinu, dok 41% na neke druge aktivnosti.

GRAFIK 4.

1. ANALIZA PODATAKA PRIKUPLJENIH ANKETIRANJEM

Iako ne koriste internet i elektronsko plaćanje u velikom procentu, penzioneri su ipak upoznati sa tim da sve to mogu završavati preko elektronskih uređaja, čak u visokom procentu od 64%.

GRAFIK 5.

Na pitanje da li bi sve te usluge završavali od kuće iz udobnosti svog doma, 62% je odgovorilo pozitivno.

GRAFIK 6.

1. ANALIZA PODATAKA PRIKUPLJENIH ANKETIRANJEM

U nastavku upitnika, penzionerima su bila ponuđena pitanja koja su se odnosila na to da li bi željeli da naručuju i kupuju preko intereta, da li su koristili neke od dostupnih elektronskih servisa kao što su web računari, servisi operatera ONE, M-TEL i TELEKOM, servise za plaćanje vode, struje, komunalija i ako nijesu, da li bi željeli da nauče.

Većina njih nije koristila nikada ove servise, ali u velikom procentu su se izjasnili da bi željeli da nauče kako ovi servisi funkcionišu.

Obzirom da je ovim projektom predviđena i obuka od 50 ispitanika čak 64% je reklo da bi učestovalo u obuci, a 36% da ne bi.

GRAFIK 7.

2.KORACI KA STICANJU ZNAJJA IZ OBLASTI KORIŠĆENJA ONLINE USLUGA

Posljednjih decenija jedna od najznačajnijih karakteristika savremenog društva jeste brzo širenje i, u mnogim slučajevima, ekstenzivan prodor informacionih i komunikacionih tehnologija, što sa jedne strane predstavlja vrlo važnu komponentu razvoja koja će unaprijediti kvalitet života u mnogim oblastima.

Informacione i komunikacione tehnologije postaju sve zastupljenije u svakodnevnom životu, zbog rastuće tendencije korišćenja interneta i mobilnih uređaja kao što su pametni telefoni i tablet računari, koji, zahvaljujući svojoj posesivnosti, omogućuju pristup informacijama i islugama bilo kada i bilo gdje.

Pripadnici različitih naraštaja u različitoj mjeri i na različite načine koriste informacione i komunikacione tehnologije. Kada govorimo o kategorijama stanovništva koje se često navode kao grupa pod rizikom, starije osobe (65+) spadaju u jednu od kategorija pod najvećim rizikom od digitalne isključenosti. Ukoliko se uz razvoj digitalne tehnologije o ovoj grupi ne bude vodilo računa i o pravu starijih osoba da budu digitalno informisane, digitalno edukovane i digitalno uključene, ova grupa će ostati bez mnogih prava koja im pripada.

Za potrebe ovog projekta, naša pažnja će biti usmjerena na sledeće faze:

1.

- Uputstva za dobijanje kreditne kartice kod određene banke;
- Izrada mail adrese i način funkcionisanja, kao osnov za upotrebu elektronskih servis;

2.

- Online plaćanje računa za struju, telefon, vodu.
- Korišćenje eZdravlja, zakazivanje pregleda, regulisanje recepata, informacije o dostupnosti lijekova;

3.

- Kupovina na internetu i praćenje informativnih portala;
- Akcenat na bezbijednosti na internetu.

Prvi i osnovni uslov jeste posjedovanje kartice sa online plaćanje i obavljanje transakcija online ili račun koji je povezan sa online plaćanjem.

Kartice se uglavnom besplatno dobijaju u poslovnici u kojoj zainteresovana strana ima otvoren žiro račun i kartica omogućava brzo i efikasno plaćanje na mjestima gdje su ti zahtjevi najvažniji, jednostavna je kontrola i evidencija troškova plaćenih karticom, koristi se za kupovinu preko interneta, imate bolji pregled svih kupovina nego kad plaćate gotovinom, nema slučajnih plaćanja, nema duple naplate.

Kartica se izadaje na osnovu zahtjeva klijenta i potpisanog ugovora o korišćenju kartice.

2.1. ZAŠTO JE E-MAIL ADRESA VAŽNA?

E-mail adresa vam je danas od velikog značaja! Međutim, uopšte nije rijedak slučaj da ljudi (pa čak i veoma mladi koji pripadaju ovoj grupi milenijalaca) ne znaju koja je njihova email adresa. Iz tog razloga kako bi se penzionerima olakšao postupak plaćanja i uzimanja računa, osim kartice koju moraju posjedovati, moraju imati i mail adresu na svom telefonu, kako bi račune dobijali preko mail adrese, kao ostale informacije koje su od važnosti.

Šta je e-mail adresa?

Najprostije rečeno - poštansko sanduče na telefonu ili računaru. Tu primaš razne poruke, a možeš i da ih šalješ.

U današnje vrijeme email adresa bitna je kao i tvoja fizička adresa na kojoj živiš (mislim na ulicu i broj). Čak i bitnija!

Zašto treba imati e-mail adresu?

- da napraviš nalog na društvenim mrežama;
- da šalješ reklamacije na loš rad pojedinih organa;
- da možeš da zakažeš online termin za izdavanje dokumenata u MUP-u;
- da možeš da koristiš m banking, e banking i plaćaš svoje račune preko interneta ili telefona, bez čekanja reda u Pošti. Više je nego jasno da ne smiješ zaboraviti šifru i tek tako olako shvatiti email adresu koja je u dirketnoj vezi sa tvojim bankovnim računom;
- Da dobijaš račune za plaćanje i slično;

U sklopu projekta, na samom početku zajedno sa polaznicima, svaki od njih će dobiti svoj mail, to jeste uz našu pomoć će biti otvoren, što će biti prvi korak u daljem radu.

ZA STARIJE

2.2. ONLINE PLAĆANJE

Implementacijom elektronskog servisa web račun Pošta Crne Gore je omogućila jednostavno i pregledno online plaćanje računa za električnu energiju, komunalne usluge, usluge operatera mobilne i fiskne telefonije, te provajdere kablovke televizije i interneta. Servis web račun nudi krajnje jednostavnu i brzu proceduru on-line plaćanja, bez registracije naloga, uz minimalan unos podataka i mogućnost plaćanja više računa jednom transakcijom. Korisnik nakon što odabere vrstu usluge koju želi da plati, dobija jednostavnu formu za unos podataka. Ovaj korak olakšan je prikazom forme svakog računa i obilježavanja lokacije na računu na kojoj se nalazi traženi podatak. Naime, ukoliko aplikacija traži unos broja računa, korisnik dobija izgled forme ove vrste računa sa obilježenim brojem računa. Računi za uplatu se dodaju u potrošačku korpu. Klikom na dugme „Uplata računa” korisnik se preusmjerava na stranicu za unos podataka o platnoj kartici. Plaćanje se obavlja jednom, bez obzira na broj računa koje je koji su dodati u potrošačku korpu. Nakon uspješne uplate, korisnik dobija podatke o statusu transakcije, kao i izveštaj sa svim detaljima, koje klikom može poslati sebi na e-mail, ili sačuvati u PDF, Word ili Excel formatu.

U svakom trenutku procesa, korisnik može vidjeti sadržaj korpe, odnosno, račune koje je pripremio za uplatu, kao i automatski obračunate provizije i ukupni iznos za uplatu.

Softverskim rješenjem praktično je onemogućen unos neispravnih podataka, tako da se ne može desiti da korisnik uplati račun sa netačnim pozivom na broj i slično.

Link za web račune: <https://e.postacg.me/webracun/>

Osim toga, svi mobilni operateri, Elektroprivreda Crne Gore, sve bankarske institucije imaju razvijene sisteme za online plaćanje, pa prema tome na sličan način možete i preko posebnih servisa plaćati vaše račune, ukoliko vam određene stvari ne odgovaraju.

SLIKA 1. RAČUNI KOJI SE MOGU PLATITI PREKO WEB RAČUNA POŠTE CRNE GORE

2.3. SERVIS ELEKTROPRIVREDE CRNE GORE

Elektronski račun

Brzo i jednostavno, aktiviraj uslugu "Elektronski račun" i odmah nakon obračuna, početkom mjeseca, primaj račune za utrošenu električnu energiju putem mejla.

Pretplatni broj *

E-mail *

Prihvatam Uslove korišćenja. *

AKTIVIRAJ E-BILL

 Elektroprivreda Crne Gore AD NIŠIĆ	IZVJEŠTAJ O UPLATI OJ Snabdjevanje Nišić 15	<table border="1"><tr><td>Račun za 20/02</td><td>55,08</td></tr><tr><td>Prvobodni dug</td><td>0,00</td></tr><tr><td>Protok:</td><td></td></tr><tr><td>Vrijednost</td><td>0,00</td></tr><tr><td>Preovlađne obaveze</td><td>0,00</td></tr><tr><td>Rate</td><td>0,00</td></tr><tr><td>Dospjele obaveze</td><td>0,00</td></tr><tr><td>Ukupno za uplatu</td><td>55,08</td></tr><tr><td colspan="2">Zahvaljujući na redovnoj uplati, aktivirali ste popust 12% na električnu energiju.</td></tr></table>	Račun za 20/02	55,08	Prvobodni dug	0,00	Protok:		Vrijednost	0,00	Preovlađne obaveze	0,00	Rate	0,00	Dospjele obaveze	0,00	Ukupno za uplatu	55,08	Zahvaljujući na redovnoj uplati, aktivirali ste popust 12% na električnu energiju.	
Račun za 20/02	55,08																			
Prvobodni dug	0,00																			
Protok:																				
Vrijednost	0,00																			
Preovlađne obaveze	0,00																			
Rate	0,00																			
Dospjele obaveze	0,00																			
Ukupno za uplatu	55,08																			
Zahvaljujući na redovnoj uplati, aktivirali ste popust 12% na električnu energiju.																				
<p>Kupac: Marković Marko Pretplatni/naplatni broj: 12345678 ← Opcija 1 Poziv na broj po modulu: 97 84-012345678-2002 ← Opcija 2 Broj broja: 12N4E1B12345 Račun br: 02/2020 Datum: 29.02.2020 Ziro račun OJ Snabdjevanje Nišić: 535-1631-38 PIB: 02002230</p> 	<p>http://www.epcg.com/elektronski-bill</p>																			

E-mail adresu na koju primete račune možete promijeniti tako što ćete poslati zahtjev za promjenu na mejl adresu racun@epcg.com

U cilju lakšeg plaćanja električne energije zasebno, predlog je aktiviranje elektronskog računa preko sajta i kreiranje trajnog naloga uz pomoć kojeg štedite vrijeme, izbjegavate čekanje u redovima i prepuštate banci da brine o vašim mjesečnim obavezama.

To se može uraditi u sledećim bankama: Prva banka, NLB Montenegro banka, Hipotekarna banka, Podgorička banka, Erste Banka, CKB, Universal Capital banka A.D. Podgorica i Lovćen banka.

ZA STARIJE

2.4. SERVIS MOBILNOG OPERATERA ONE

Preko aplikacije i na stranici „Račun“ odaberite ukupan dug ili unesite iznos koji želite da platite. Kada potvrdite klikom na dugme „Plati račun“ unesete e-mail adresu za dostavu potvrde o plaćanju, a zatim se unose podaci sa platne kartice.

Ukoliko se sačuvaju podaci, svako naredno plaćanje se izvršava brzo i jednostavno, na klik. Ne morate da brinete o sigurnosti podataka jer se broj platne kartice i ostale lične informacije kriptuju i čuvaju na sigurnom mjestu.

2.5. SERVIS MOBILNOG OPERATERA M-TEL

Mobilni operater M-tel ima jedan od najlakših vidova plaćanja računa kroz par opcija koje možete vidjeti na narednoj slici.

PRIVATNI POSLOVNI O MTEL-U DOPUNI KREDIT PLATI RAČUN ZAJEDNO KA VRHU

m:tel Uredaji Mobilna m:BOX Internet Televizija Fiksna Digitalni servisi Korisnička zona Moj m:tel

Plaćanje računa

Unesi podatke i plati račun svojom platnom karticom

Šifra korisnika* Broj računa* E-mail adresa*

Plati račun

2.6. eZdravlje

Portal eZdravlje je za penzionere od presudne važnosti. Svi znamo koliko je teško zakazati ljekarski pregled, zbog čekanja u redovima i nedostatka vremena, svi znamo kako je otići do apoteke, a ne znamo da li je lijek uopšte dostupan, pa se više puta vratimo jer nijesmo isti uspjeti pronaći u apoteci, kao i mnoge druge stvari. Iz tog razloga portal eZdravlje omogućava korišćenje i pruža informacije o elektronskim servisima u zdravstvenom sistemu Crne Gore. Pristup portalu je moguć putem web adrese (www.ezdravlje.me) ili preko mobilne aplikacije eZdravlje.me.

Za penzionere, najlakši način za pristup jeste instaliranje aplikacije:

- Mobilnu aplikaciju za Android OS možete preuzeti preko Google Play Store-a.
- Mobilnu aplikaciju za IOS možete preuzeti preko iTunes App Store-a. Sve što je potrebno jeste ukucati 10-to cifreni broj iz zdravstvene knjižice i poslati zahtjev za PIN koji se može zatražiti direktno preko sajta.

Ovo će u mnogome olakšati penzionerima, iz razloga što u ovom slučaju mogu da završe sledeće obaveze:

- eZakazivanje je servis za online zakazivanje posjeta kod izabranih doktora u domovima zdravlja (izabrani doktor za odrasle, izabrani doktor za žene i izabrani doktor za djecu).

eZakazivanje omogućava online zakazivanje posjete, kao i provjeru, otkazivanje ili promjenu zakazanih termina. Na ovaj način se mogu zakazati sve vrste posjeta, osim preventivnih pregleda (savjetovališta za djecu i redovnih imunizacija) i kućnih posjeta izabranih doktora;

- eRecept je elektronski servis koji omogućava pacijentima uvid u propisane i realizovane recepte, putem interneta uz korišćenje naprednih tehnologija i uređaja (PC, SmartPhone, Tablet uređaji i slično). Pacijenti na svom nalogu u svakom trenutku mogu dobiti informacije o receptima koji su propisani i aktivni, kao i o receptima koji su realizovani u poslednjih 6 mjeseci sa informacijom gdje i kada su realizovani;

2.6. eZdravlje

- eNalaz je elektronski servis koji omogućava pacijentima uvid u rezultate biohemijskih laboratorijskih analiza putem interneta, uz upotrebu odgovarajućih aplikacija i uređaja novije generacije. Servis je razvijen za potrebe osiguranika, sa ciljem da informacije o pruženim uslugama (analizama) i rezultatima laboratorijskih nalaza budu dostupne pacijentima u najkraćem mogućem roku. Na ovaj način pacijenti mogu hronološki pratiti i pretraživati rezultate biohemijskih analiza koje su realizovali u domu zdravlja. Ovaj servis dostupan je građanima zahvaljujući uspješnoj implementaciji projekta laboratorijskog informacionog sistema u domovima zdravlja u Crnoj Gori, koji imaju centre za laboratorijsku dijagnostiku u svom sastavu;
- eApoteka je elektronski servis namijenjen građanima (pacijentima), razvijen u cilju pružanja informacija o dostupnosti lijekova u svim apotekama na teritoriji Crne Gore, koje sa Fondom za zdravstveno osiguranje imaju zaključene ugovore o snabdijevaju osiguranih lica lijekovima. Putem portala i mobilnih aplikacija osiguranici dobijaju preciznu informaciju u kojim apotekama mogu preuzeti propisanu terapiju. Svoju primjenu i veliki značaj ovaj servis ima pri mogućim promjenama u dostupnosti određenih lijekova, tačnije u slučaju nedostatka ili nestašica određenih lijekova i medikamenata.

IKT
ZA STARIJE

2.7. KUPOVINA I BEZBJEDNOST NA INTERNETU

Kupovina iz fotelje kao tekovina tehnološke revolucije lagano postaje naša svakodnevnica. Nedostatak slobodnog vremena kao i pritisak obaveza zrelog života doveli su do nezamislivog rasta elektronske trgovine i otvaranje elektronskih trgovina i otvaranje online prodavnica u zamjenu, ili dodatak klasičnom biznisu.

Starija populacija tj. Penzioneri u baš malom procentu obavljaju online kupovinu, iz razloga što su neupućeni u istu, ne znaju kako funkcionise, plaše se zloupotrebe podataka.

Iz tog razloga ovaj plan, će se u jednom dijelu baviti i zlatnim pravilima kupovine na internetu kako bi penzioneri uživali u prdnostima online kupovine, zaštitili sebe, svoje podatke i novac.

Krenimo redom:

- **SSL sertifikat:** Sigurno ste se bar jednom zapitali koji sistem štiti vaše lične podatke od krađe i internet prevare? SSL sertifikat je garancija da osetljive podatke neće presresti haker na putu od vašeg kompjutera do servera. Prepoznaćete ga po katancu ili zelenim https pored URLa prodavnice. Naime, SSL sertifikat će sve vaše podatke zaštititi enkripcijom koju samo server kome su podaci namenjeni može da pročita, i niko drugi. Ukoliko online prodavnica nema SSI sertifikat, najbolje da je zaobiđete.
- **Lokalni platni sistem:** Ukoliko online prodavnica podržava plaćanje karticom, u samom procesu će vas odvesti na sigurnu stranicu banke gde je neophodno da unesete i potvrdite lične podatke. Ako ne vidite nikakvu ikonicu zvaničnog sistema naplate ili vam stranica za plaćanje ne izgleda pouzdano, najbolje je da platite pouzjećem ili željene proizvode pronađete na drugom mestu. Sve online prodavnice kreirane preko SHOPEN e-commerce platforme saradjuju sa domaćim bankama tako da uvijek znate da vaš novac ne ide daleko i neće biti izgubljen ili umanjen usput. Transparentnost je imperativ, zato dobro proverite sa kojim bankama saradjuje vlasnik web šopa.
- **Podaci o online prodavnici:** Bez obzira što web šopovi nemaju fizičku adresu, firme koje stoje iza virtuelne lokacije - moraju. Svaka online prodavnica mora ima istaknutu adresu firme, broj telefona, ime vlasnika i da jasno predstave svoju politiku o povraćaju proizvoda i novca. Da biste se dodatno osigurali, obavezno pročitajte komentare prethodnih kupaca - možda se upravo tu kriju znakovi koji će vas motivisati ili odvratiti od kupovine. Pronađite FaceBook ili Instagram stranicu u vezi sa internet šopom i provjerite vjerodostojnost bizniza na Yellow Pages portalu.

2.7. KUPOVINA I BEZBJEDNOST NA INTERNETU

- Praćenje pošiljke i carinske zavrslame: Velika je razlika da li će prodavac robu poslati preko kurirske službe ili ćete je preuzeti lično kao i kada se vrši plaćanje - pre preuzimanja robe ili pouzećem? Raspitajte se unaprijed o troškovima dostave ili carinskim obavezama. Ovo se posebno odnosi na kupovinu u online šopovima van zemlje. Praćenje statusa pošiljke je odličan način da uvijek budete u toku sa fizičkom lokacijom proizvoda pre nego što vam stigne na vrata, zato prednost dajte web šopu koji nudi tu opciju. Upoznajte se sa Carinskim propisima kako ne bi bilo iznenađenja - prema važećim propisima i Carinskim zakonom od plaćanja dažbina su oslobođene pošiljke male vrijednosti poslate od strane fizičkog lica drugom fizičkom licu, koje nisu komercijalne prirode i za koje nema obaveze plaćanja, u ukupnoj vrednosti do 70 evra (ove pošiljke su oslobođene plaćanja carinskih dažbina i PDV). Važno je da se naglasi da se, za poštanske pošiljke koje podležu naplati uvoznih dažbina, carinska osnovica uvećava za troškove transporta i poštarine, što znači da je osnovica bruto cifra, a ne iznos koji je pisao na sajtu.

Još neki savjeti za online kupovinu su, da se pare ne šalju unaprijed, da se ne prosleđuju podaci o karticama putem mejla i obratite pažnju na to da li je plaćanje preko sajta verifikovano. Kako smo već naveli na početku, za kupovinu na internetu vam je, po pravilu, potrebna platna kartica. Preporučujemo da od banke zatražite debitnu karticu koju ćete koristiti samo za kupovinu putem interneta i na kojoj možete raspolagati novcem koji uplatite na račun. Idealna situacija jeste da imate poseban račun koji koristite samo za ovu svrhu.

ZA STARIJE

2.7.1. AKCENAT NA BEZBJEDNOST PRILIKOM ONLINE KUPOVINE

Obzirom da osobe starije dobi kako ne razumiju način korišćenja elektronskih usluga, sigurno nijesu upoznati ni sa opasnostima koji vladaju na internetu, pa im se prema tome mora skrenuti pažnja na sledeće bitne stavke.

STVARI KOJE TREBA IZBJEGAVATI KOD KUPOVINE PUTEM INTERNET!

Uvijek postoje opasnosti, ali postoje i načini kako sebe i svoj novac možete da zašтите od onih koji samo traže način kako da vam ga otmu. Ove navike bi svi prilikom online kupovine trebalo da koristite.

Neproverene osobe i kompanije. Najbolje bi bilo da kupujete samo od stranica sa kojima vi ili neko koga poznajete imate dobra iskustva.

(Ne)bezbijedan sajt. Nikada ne bi trebalo da koristite vebšop čiji je URL običan http.

Kupovina je bezbijedna jedino ako se u adresnoj liniji vide oznake https protokola. Dijeljenje previše informacija. Legitimne, poštene i profesionalne kampanje nikada od vas neće tražiti informacije o vašem računu ili broj kartice putem mejla ili u običnoj komunikaciji sa vama.

Korišćenje tuđeg računara. Javni računari, na primjer u hotelima, internet kafeima ili knjižarama, nisu dobri za osjetljive stvari kao što su logovanja sa privatnih naloga, unos lozinki i brojeva i brojeva kreditnih kartica.

Ignorisanje pravila privatnosti. Ako dajete svoje lične podatke, čak i ime, adresu i broj, trebalo bi da znate kako taj sajt namjerava da iskoristi te informacije.

3. CKB GO

CKB GO aplikacija je nova generacija mobilnog i internet bankarstva. Uz CKB GO, kompletna bankarska usluga dostupna vam je bilo kada i bilo gdje. Najsavremeniji standardi bezbjednosti i privatnosti podataka, inovativni i user-friendly dizajn glavne su karakteristike CKB GO servisa.

Prednosti:

- Pregled stanja i transakcija na svim računima, karticama, kreditima i štednji kod CKB-a
- Obavljanje svih transakcija u nacionalnom i međunarodnom platnom prometu, plaćanja i transfera između računa
- Kompletno upravljanje svim karticama, jednostavna promjena limita na bankomatu, limita za trgovinu u zemlji i inostranstvu, promjena statusa kartice

Dodatna povoljnost:

Plaćanje putem CKB GO servisa brže je i jeftinije od tradicionalnog načina plaćanja. Iskoristite mogućnost besplatnog promo perioda u kojem možete besplatno da isprobate CKB GO. Besplatan promotivni period odnosi se na mjesec kada je ugovor potpisan i cijeli naredni mjesec.

ZAKLJUČAK

Na kraju ovog predloga zaključujemo da godine nijesu prepreka upotrebi digitalnih tehnologija, te iako se starije osobe suočavaju sa drugim preprekama u pristupu, kao što su troškovi, vještine ili invaliditet istraživanja sugerišu da mnogi jednostavno ne shvataju relevantnost ovih tehnologija i činjenicu da su one postale vrsta javnog prostora koja nudi ogromne potencijalne koristi za starije muškarce i žene.

Pogodnost, pristupačnost, vrijednost i motivacija važni su aspekti povećanja upotrebe elektronskih usluga kako iz privatnog, tako i iz javnog sektora.

Savremeno digitalno društvo mora se graditi na vrijednostima ravnopravnosti, inkluzivnosti, otvorenosti jednakih šansi, stoga je nužno integrisati aktivnosti koje smanjuju digitalnu isključenost u svakom pogledu.

Ovaj predlog je usmjeren ka jednoj ciljnoj grupi, to su penzioneru i cilj mu je da im pomogne, jer ukoliko penzioneri savladaju stvari koje su predviđene obukom, to će im u mnogome olakšati jer će prije svega uštedjeti vrijeme potrebno da odu do određene poslovnice, da čekaju u redovima i da se vrate. Ukoliko je neko dalje od grada, uštedjeće novac za troškove prevoza. Plaćanje online ima manju proviziju, pa se i u tom segmentu ostvaruje ušteda i naravno izbjegava se mogućnost ne plaćanja računa, jer osoba nije u mogućnosti, na primjer zbog zdravstvenih problema da pođe do poslovnice i završi sve svoje obaveze.

Razvoj i unapređenje digitalnih znanja i vještina svih grupa stanovništva je preduslov za digitalnu transformaciju javnog društva. Ali razvoj elektronskih usluga ima efekta ukoliko građani imaju dovoljan nivo digitalnih znanja i vještina da mogu da koriste elektronske usluge.

**UČITI NOVE STVARI ZNAČI NE ŠTARITI. PENZIONERI
MOGU VODITI AKTIVAN ŽIVOTNI STIL!**